

עיונים בפרשת השבוע ובעניני דיומא

אלה המגן

מתוך שיעורו השבוע של
הרה"ג רבי נחום מאיר גערמאן שליט"א
ר"מ ביישיבתנו הק' ~ מתיבתא עץ חיים דבאבוב

שנת תשפ"ו לפ"ק

פרשת וישב - מקץ - חנוכה שנה כ"ב גליון י"א (תש"א)

לפרשת וישב

למה הוסיף תיבת נא, די בזה שסיפר להם החלום,

וגם כפל הלשון מלך ומושל תמשול

ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה וגו' (ל, ו).

והקשה בספר נזר הקודש [להג"ר יחאל מיכל ז"ל מק"ק גלגול] (דף טז), ד"ה שמעו) מה היה הדבר הזה שביקש יוסף מאחיו שמעו נא, ומה בצע היה לו בזה. וגם יש לדקדק הכפל לשון המלך וגו' אם מושל (ל, ט), וגם ויוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו ועל דבריו (סג), מה זה על דבריו, ורש"י פי' על דבריו, על דבתם רעה שמביא לאביהם, אך מה ענינו לכאן. וגם דקדקו המפרשים במה שנאמר ויחלום עוד חלום אחר (סג, ט), מה זה אחר, הלא ענינו כענין הראשון ופתרון אחד להם.

ובספר אמרי משה [להג"ר אברהם יוסף משה פודסור ז"ל אבד"ק רימלוצ'א] כתב לפרש בהקדם מה שכתב הרמב"ן בפ' התורה (יג, ו) דאף מה שנאמר בנבואה יוכל להתבטל כשיגרום החטא, אמנם מה שעשה הנביא פועל דמיון לנבואתו אין החטא גורם לבטל, וכן כתב הצ"ח במסכת ברכות (ד, ד"ה לאויס).

והנה החלום של האלומים היה מורה על התבואה שיצבור יוסף בר ולא תהיה נרקבת, כמבואר במדרש (רנב פה, י). ועיין באלשיך שעל ידי זה שישאל בעת בואם למצרים לא נהנו מתבואות מצרים שבאה על ידי מערכת המזל שלהם ומשר של מצרים, רק מתבואות של שני השבוע שבאה על ידי השפע משכינה שהשפיע רב טוב וברכה, על ידי זה לא היה כח בשר של מצרים להחזיק בהם, ולולא זאת היו ח"ו משוקעים במצרים. וזאת הברכה באה על ידי יוסף שהיה מלך במצרים והיה מרכבה לשכינה, וגם על ידי זה היה בידו לאסוף תבואות ולצבור בר כחול הים, ולולא שהיה יוסף מלך מצרים לא היתה כזאת.

ועל כן ביקש יוסף לעשות פועל דמיון לחלום, והיה סבור שבשביל זה הראו לו החלום הזה, כדי שיעשה פועל דמיון לחלום, דאל"כ למה הראו לו החלום הזה, אם חפץ בו הקב"ה שימלוך ימליכוהו בבוא עת דברו. על כן ביקש מאתם שימשול בהם תיכף כעת, וזה יהיה פועל דמיון כדי שיצא נבואת חלום לאור ולא יגרום ח"ו החטא שיתבטל, ועל ידי זה שיתקיים חלום יהיה רב טוב לבני ישראל כנ"ל, וח"ו בהיפך יוצמח רעה גדולה עד מאד, על כן אמר להם שמעו נא החלום הזה^[2].

וממשיך, אמנם כבר ידוע כי הממשלה לאדם גורם לו התנשאות וגאווה, ועל כן אמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ו) הרחק מן הכבוד. והנה איתא במסכת עירובין (נד) על הפסוק (צמדנר לא, יט) ומנחליאל במות ומבמות הגיא, דמי שמוסר לבו הקב"ה מושפילו, ועל ידי זה נישלה המלוכה משאול. ועל כן השיבו לו האחים, דמה שאתה רוצה לעשות פועל דמיון אשר מושל תמשול בנו בכדי שאח"כ מלך תמלוך עלינו, אדרבה זה יהיה סיבה שלא תמלוך, שעל ידי הממשלה תבא להתנשאות וגאווה ועל ידי זה לא תצליח למלוכה, וזהו פירוש וישנאו אותו על חלומותיו, היינו החלומות שחלם, ועל דבריו, שאמר להם שימשול בהם תיכף כדי שיצא החלום לאור.

ואיתא בלקוטי תורה פרשת ויצא (צעני ז' סוכני למ) דהשנים עשר שבטים היו כנגד י"ב מזלות. והנה כל המלחמות של האומות בימים הקדמונים היה, בראותם הצלחות מזלם, אז היו מתחזקים למלחמה, עיין יערות דבש חלק ראשון (דמס ז' ד"ה וסנה עיין). והנה יהושע כבש ל"א מלכים, וזה היה כח ביהושע להכניע כל המלכים ההם שבאו בכח מזלם כנודע, כי הוא משל על המזלות כמו דאיתא במדרש (רנב ג, ט) כשאמר יהושע לשמש בגבעון דום ולא רצה, גער בו ואמר עבדא בישא לא זבינת כספא דאבא את. ויעקב אבינו נקרא שמש כדאיתא במדרש (רנב סג, י) על הפסוק (מס, יא) וילך שם כי בא השמש, והשמש היא ראש

א. הספר נדפס מעוטרת עם הסכמות הגה"ק מצאנו זצוק"ל שתארו בזה"ל, הרב הנאון הצדיק המפורסם גדול הדור מו"ה משה זלל"ה.

ב. ובענין פועל דמיון ראה מה שכתב בספר טעמים [למלמדו של רבינו שמואל הקסיד משפילא ז"ל] פרשת מקץ (מא, לד) אות ב' וז"ל, מה ראה יוסף ליתן עצה לפרעה. על זה סיפר לנו מורנו ר' שמואל ב"ר קלונימוס, מעשה בעני אחד, שהיה עליו עול גדול וטפול מרובה, בהגיעו לעת פסח לא היה לו כלום להוציא, ומרוב צרתו ודחקו כתב כל צרכו בקלף אחד והשליכו בשדה. והיה הגמון רוכב באותו שדה לטייל שם, וראה הכתב והלך ולקחו, והכיר שכתבת עברי היא, אמר פלטיני שלו, דעתך, כי לא חנם הגיע עדיך כתב זה, והלך ונתנו לאותו העני לבארו, ופירש לו הכל. ופירסו אותו הגמון כל ימיו. כך אמר לו יוסף, את אשר האלקים עושה הראה את פרעה (מא, כח), לך, ובין שנפל לידך דין הוא שנשתדל בדבר, ע"כ. ולזה יכולין להוסיף מה דאיתא במסכת תענית (כא). אילפא ורבי יוחנן הוו גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל וניעבד עיסקא ונקיים בנפשין אפס כי לא יהיה בך אביון (דנ"ס טו, ז), אזלו אותבי תותי גודא רעיעא הוו קא כרכי ריפתא אתו תרי מלאכי השרת שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עלייהו האי גודא ונקטלינוהו שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה אמר ליה אידך שבקיניהו דאיכא בהו חד דקימא ליה שעתא, רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ליה רבי יוחנן לאילפא שמע מר מידי אמר ליה לא, אמר מדשמעי אנא ואילפא לא שמע שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא, וכי.

שבועות או חדשים כמגין המלות שהיו בבקשתו לשר המשקים או כמגין האותיות שבבקשתו.

והתחיל שם לתרץ, כי ענין טבעי הוא שכשירצה אדם לחקוק איזה ענין בזכרוננו שיזכרה לזמן ארוך, יחזור במחשבתו כמה פעמים הענין ההוא, עד שיוחקק בזכרוננו רשימה עמוקה כמו פיתוחי חותם על האבן בעומק למען יעמדו הפיתוחים ההם ימים רבים ולא יומחקו, משא"כ אם לא יחזור הענין ההוא במחשבתו כמה פעמים יהיה, ע"כ.

ובספר נחמד ונעים הנ"ל כתוב, "וההמשך חסר". אבל בספר מזהה אברהם [להג"ה] ר' אברהם דוד ז"ל [אברהם דוד ז"ל] ע"ה פ"מ (מ, יד) ועשית נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה, מביא דבר זה בשם הרה"ק ר' ברוך מקאסוב זצוק"ל ומביא ג"כ הסיום וז"ל, נא לשון תיכף. והכוונה על דרך מה ששמעתי בשם ש"ב הרב הדרשן המפורסם בשם טוב מו"ה ברוך ע"ה מנוחתו כבוד בק"ק קאסוב צ"ח, ולא זכר שר המשקים את יוסף, בו ביום, וישכחהו, לאחר זמן [לפני פסוק נג, וצ"ח], שהכוונה כי הקובע בלבו הדברים בתחילת שמיעתו לזכור היטב נשאר הזכרון אצלו ואינו שוכח תמיד^[1], וזהו ולא זכר את יוסף בו ביום, דהיינו שלא שת לבו לדברי יוסף הצדיק ע"ה, ולא קיבלם מאהבה להיות לו לזכרון גם בו ביום בשעת הנאתו בפתרון הטוב והצלתו מהתוגה ומהפתרון דשר האופים שהיה ידוע לו, על ידי זה וישכחהו לאחר זמן. מעין זה שמעתי.

וזה שביקש יוסף הצדיק ע"ה ועשית נא עמדי חסד, היינו תיכף שתקבע הדברים היטב בלבך עכשיו להצילו, ועל ידי זה והזכרתני אל פרעה אחר כך כנ"ל.

לפרשת מקץ

זכות שלא שלטא בו עין לא הועיל לבל זרעו

ויהי מקץ שנתיים ימים וגו' (מא, ב).

איתא במדרש (פס, ג) ויהי מקץ שנתיים ימים בכל עצב יהי מותר (משלי יג, כג), כל מה שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה, ולמה מפני שנשא את בתה, ותמוה.

ובספר חוט המשולש פרשת ויחי חלק שער המים [להג"ה] יחיאל מילך הלוי מגלוגא ז"ל [אברהם דוד ז"ל] דק"ק א"ש מביא בשם מו"ה הגר"ר שמואל הילמאן זצ"ל^[2] ע"פ גמרא (נדרים כ) דדרשו עלי עין (מט, כג), עין שלא רצה ליהנות קבל שכר שלא שלטא עינא בישא וכו'. ולכאורה יש להסתפק אם גם זרעא דיוסף קבלו שכר שלא שלטא עינא בישא בשביל זה או לא, דלכאורה י"ל מסבירא דרך לו יהיה השכר ולא לזרעו, דאי נימא השכר גם לזרעו, א"כ יהיה חוטא נשכר כיון שנשא אסנת בת פוטיפרע, ובניו

יש בו. והמפרשים כבר האריכו לשלב את שני המאמרים האלו בפנים שונים.

ובספר שארית שמואל [להג"ה] שמואל קרעמניצער ז"ל מלפנים ר"מ צמחיתא עץ חיים ד'צאצוי, ומנחם דלמרח דקאל אהל משה צנעל הארנא^[3] כתב לחדש דאף דמצות נר חנוכה אינו אלא דרבנן, מ"מ דין פרסומי ניסא שבה הויא דאורייתא^[4]. ואשכחנא האי מילתא בתורה, דדרשי' והבור רק אין בו מים, אבל נחשים ועקרבים יש בו. וקשה למאי נפקא מינה לנו מאי ה' בבור ההוא, ול"ל יתורא דקרא לזה. אלא ודאי דלפרסומי ניסא קאתי קרא, לאשמעינן דאף שה' מקום סכנה ודאית כדאיתא ביבמות (קמא). נפל הבעל לחפורה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת, מ"מ עביד קוב"ה ניסא והצילו, ושמע מינה מן התורה ענין פרסומי ניסא.

והנה הקשו התוס' (ד"ה נר חנוכה), דמדוע קתני הניחה למעלה מכ' אמה פסולה, הו"ל למימר ימעט כדאמרי' בריש מסכת עירובין וסוכה, סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי דרבנן תני תקנתא ומוטפה דרבנן ולמה מנא פסולה, עיי"ש מה שממליץ. ולפי האמור נחא, דהרי יסודה של מצות נר חנוכה מצונו בתורה [שהא פירסם הם כמו גדי יוסף], ולכן שייך לה הלשון פסולה מה"ת, דכשגבוה למעלה מכ' אמה ולא שלטא בה עינא, ליכא פרסומי ניסא וחסר הדין תורה.

ובזה מקושרים היטב תרי המאמרים ויחדו יהיו תמים, דאחרי שאמר נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה, ה' קשה לי' קושיית התוס' דהול"ל ימעט הואיל והו' דרבנן, לז"א דכיון דדרשי' והבור רק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, וקשה מאי קמ"ל, וע"כ דין פרסומי ניסא קמ"ל קרא, וא"כ יש לה למצות נ"ח יסוד בתורה, לכן שייך בה הלשון פסולה דילפי' לה מן התורה.

על ידי מה זוכרין דבר לזמן מרובה

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו (מ, כג). פירש"י, ולא זכר בו ביום וישכחהו לאחר מכן.

ובספר נחמד ונעים [להג"ה] ר' נחמן מקאסוב זצוק"ל כתב לדקדק וכי בשביל זה הוצרך הכתוב לכתוב ולא זכר וישכחהו, כי מה יוסיף לנו אם נדע שלא זכרו בו ביום ולאחר מכן. ועוד אפילו לא היה כתוב אלא וישכחהו לחוד היינו יודעים ג"כ ששכח אותו מתחלה ועד סוף. ועוד הלא יוסף לא ביקש מאתו שיזכרהו בו ביום כ"א כאשר ייטב לו. ועוד הנה אמרו רז"ל (תמורה ויש, ט), בשביל שתי זכירות שאמר יוסף לשר המשקים נענש להיות אסור ב' שנים, וצריך ליתן טעם על מה שדקדק דוקא לקצוב לו עונש נגד השתי זכירות, ולמה לא קצב לו כ"כ ימים או

ו. לא הניח זרע של קיימא, אשר על כן מצוה להזכירו, ויהא זכרו ברוך.

ז. והוסיף שם, ואין לזה ענין כלל למש"כ בשו"ת חתם סופר סי' ר"ח (אומ"ה), ודו"ק, ע"כ. וראה בהגהות הש"ס מהנה"ג בעל חתם סופר זצ"ל על מסכת מגילה (ו; וז"ל, דע דלפע"ד וכן משמע ברמב"ן סוף ספר המצות דעיקר פורים וחנוכה דאורייתא, מק"ו דריב"ק לקמן ו"ד ע"א נומה מעצמות לחיות אמרינן שירה, ממני למים לא כל שכן, וק"ו דאורייתא. אלא דסגי בשום זכר לנס, ואנשי כנה"ג תקנו לקרות מגילה ושמחה ומשתה, וכן בחנוכה תקנו חשמונאים נרות, וכל זה דברי קבלה ודרבנן. אבל מהתורה מחוייב לעשות שום זכר לנס, וכו'.

ח. ובמסכת כתובות (כ; איתא, אמר רב חסדא שמע מינה מרבי מאיר האי סהדותא עד שיתין שנין מידכר, טפי לא מידכר, ולא היא, התם הוא דלא רמיא עליה אבל הכא כיון דרמי עליה אפילו מוכא נמי.

ט. בספר שם הגדולים החדש [להג"ה] אהרן ואלעזר זצ"ל מערכת גדולים (אומ"ה) כתב בזה"ל, הרב מו"ה שמואל הילמאן גאון גדול ומפורסם מאוד בדורו, אבד"ק מנהיים ואח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק מיץ בזמן הגאון בעל שאנת ארי', ובעת המחלוקת הידועה שהי' בין הגאון מו"ה יהונתן אייבשיץ ובין הגאון יעבץ, הקריב הוא משפט קמיע אחת של הגאון מוהר"י ז"ל לפני הגאון המקובל מו"ה שמואל אבד"ק מינסטר שיחיה דעתו בכונות הכותב, ודבריו הובאו בספר קול יהודה [להג"ה] יהודה מק"ק גלוגא זצ"ל נדפס בהסכמת הג"ר יוסף שטיינהארט זצ"ל. והספר מוצא צו"ת חתם סופר מו"ה סימן נל"ד ומפלפל דדבריו, גם צמחיתא חתם סופר על מסכת גיטין (פב, ד"ה ר"ח ממיר) מוכיח, גם בספר חידושי ארי' דבי עילאי על מסכת קידושין מוכיח, הג"ר ישעי' פיק זצ"ל בספרו מיני מרגומא כסופו מציא דברי מורה שראה בספר גסס הג"ר נפחלי כ"ץ זצ"ל, והדברים מוצאים בספר קול יהודה כמה פעמים, ובנו הוא הגאון הגדול בדורו מו"ה פייבל אבד"ק ליסא מחותנו של הגאון בעל נודע ביהודה.

ויום צריך לעבוד את ה' בשכל ובאופן אחר כפי הזמן והמקום^[א]. ואיש הנוהג כן יוכל לאהוב את כל אדם אהבה עזה, כי אף שזולתו אינו נוהג בעבודת הבורא כמנהגו רק עושה בדרך אחר, לא יקשה לו עליו כלל, כיון שהוא יודע בעצמו שגם הוא אינו עובד תמיד בדרך אחר, כן יוכל להיות שזולתו אי אפשר לעשות היום כמו שהוא עושה היום, ועתה הוצרך זולתו לעשות באופן אחר ואפשר מחר יהיה לו שכל חדש ויעשה ממש כמוהו. אכן האדם אשר עושה מעשיו בכל יום בשוה, כאתמול כן היום ואינו עובד בשכל חדש, הנה אם רואה איזה איש אשר לא יתדמה אליו לעשות כמוהו ישנאוהו שנאה גמורה, כי הוא צדיק בעינו וזולתו בודאי רשע. כי הוא אינו יודע כלל מזה שאפשר לעבוד באופן אחר רק כהרגלו אשר עובד מצות אנשים מלומדה.

ו"פ אם המצות קלות שאדם דש בעקב, שבאמת הוא עבודה קשה לעבוד באופן הנ"ל, להבחין היטב בכל שעה ויום אופן העבודה הראוי עתה לפי הזמן, אבל מי שעובד בלי לב, זה דבר קל, שהולך בעקבות הראשונים מצות אנשים מלומדה. ואמה, אם לא תעשו כן, רק תשמעו, לשון הבנה^[ב], שתעשו בשכל והבנה, לכן ושמר ה' לך את הברית, היינו התחברות, שיהיה לו התחברות עם כל אדם, כי לא יקשה לו כלל על זולתו כנ"ל.

וזה ממש פ' הכתוב בתהלים^[ג], למה אירא בימי רע, שאירא מאנשים הבאים להרע לי, ומפרש על מה ולמה היו שונאים אותו, עון עקבי יסובני, כלומר על הליכתו תמיד בדרך אחר, ועי"כ היה לי שנאה על אנשים אחרים, ועתה הם שונאים לי ורוצים להרע לי.

וזהו נמי פ' הכתוב ויכר יוסף את אחיו, שהיתה מדתו להוסיף תמיד בעבודתו שכל חדש^[ד], ולא כפי ההרגל, לכן היה לו התחברות עמהם, ויכר אותם, כמו שפירש"י ע"פ (לעיל יט, יט) כי ידעתיו וגו'^[ה], שהמחבב את האדם נמקטו אלו ויודעו ומכירו, והם לא הכירוהו, כי לא הכירו מזה זאת שאפשר להתנהג כן בעבודת הש". ומעתה הפ' הכתוב ויכר יוסף הוא מכוון ממש לפסוק הנ"ל למה אירא, לכן הביא הזה"ק זה הפסוק כי כוונתו שוה.

לפרש מדרש פליאה

ויחרדו איש אל אחיו וגו' (מג, כח).

בספר ויכתוב משה [להג"ר משה צ"ר שמעי' זצ"ל]^[א] במדרש רבה (צ"ר, 66, ט) בד דמך ר' סימן פתח עלי' ר' לוי, שבטמים מציאה מצאו וכתב (מג,

הם בני בנים שלה. וזהו כוונת המדרש כל מה שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו היתרון, לו דייקא, ולא לזרעו, ולמה לפי שנשא את בתה, ולכך אין השכר גם לזרעו, שלא יהיה חוטא נשכר, עכ"ד ודפח"ח.

למה לא עשה שר המשקים ערמה לשאול ליוסף לפתור לו חלום פרעה והוא יפרשה לפרעה ויקבל שכר

ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם וגו' (מג, 6).

איתא במדרש רבה (ט, ז) וכל הבריות אינם חולמים, אתמהא, אלא חלום של מלך, של כל העולם כולו הוא. וצריך ביאור כוונת המדרש בזה.

ובספר אהל דוד עה"ת [להג"ר דוד דייטש זצ"ל אצ"ד עיר מדע] כתב לפרשו, דלכאורה קשה כיון ששר המשקים היה שונא את יוסף והיה ירא שיעלה לגדולה, ולכן אמר (מג, יג) נער עברי עבד וגו', א"כ למה לא הלך שר המשקים ליוסף ויספר לו שכך וכך חלם הוא בעצמו, ואת אשר יפתור לו יגיד הוא אח"כ לפרעה, ויקבל הוא שכרו מיד פרעה.

לכך אמרו במדרש, אינו דומה חלום של אדם פשוט לחלום של מלך, כי חלום של כל אדם הוא רק בשבילו, אבל חלום של מלך הוא של כל העולם, ואינו דומה פתרון של אדם פשוט לפתרון של מלך, ולכן לא היה יכול לבקש הפתרון בעצמו מיוסף. ולכך דייק הכתוב לומר ופרעה חולם^[ב].

דרך בעבודת ה'

ויכר יוסף את אחיו (מג, ט).

בספר דברי צדיקים [להג"ק ר' צביה מאשפיץ זצ"ל וי"ה"ה כ' כסלו] כתב לפרש הפסוק הנ"ל וז"ל, איתא בזהר (מ"א קמא) פתח ר' אלעזר למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני (מסלים מט, ו), ע"ש שדרש האי קרא ואין לו שייכות כלל לענינו^[א]. ונראה דהנה כתיב (דברים ג, יג) והיה עקב תשמעו, פרש"י, אם המצות קלות שאדם דש בעקב וכו'. ולכאורה קשה מנא ידעינן איזהו נקרא קלות, הלא מבואר (אצ"ט ג, א) שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות, וכולם שוין לטובה.

ולפ"ד יש לפרש כונתו. דזה ידוע כי כל העושה מצות ומעשים טובים בכונה הרצויה לשמו ית', אי אפשר לו לעשות תמיד בדוגמא אחת, כמו שעשה אתמול כן יעשה היום, כי צריך לעשות לפי הזמן והמקום, ובכל יום מתחדש לו שכל חדש אשר לא ידע אתמול מזה, ולא היה יכול לעבוד אתמול עבודה תמה כאשר עתה בהתאמן שכלו, ובכל יום

י. וראה בספר ליכוי מילי דאגדתא [להג"ר אהרן שמואל הכהן זצ"ל צעמ"ס וז"ה הכהן] (ד"ה נפסוק פרשת מקץ) שכתב שגם מה שסיפר לפרעה אודות יוסף היה ג"כ לרעה על יוסף, עיי"ש, דע"י שאמר שבחלום יש הפתרון.

יא. וז"ל, אבל אית מאן דדחיל ולא ידע ממה איהו דחיל, בגין אינון חטאי דלא ידע דאינון חטאין ולא אשגח בהו.
יב. עי' בספח"ק באר מים חיים פרשת חיי שרה (ד"ה ואלה שני מיי אצ"הס) וז"ל, והעבודה נשתנה בכל יום ביומו מיום אתמול כי יעבור, כי מתלקטין ומתעלין בו בירורין חדשים וניצוצות קדושה אחרים מה שלא נבררו ביום אתמול ולא יבררו ביום מחר, וכו'. והמשכיל על מוצא דבר מבין הדברים האלה על לבבו אשר מתחדש בלבו בכל יום תמיד בחינת עבודה אחרת באהבה ויראה, וכו'. כי הקב"ה הוא הנותן התורה תמיד בכל עת ובכל שעה, וטעמי התורה מתחדשים בלב האדם בכל יום ביומו לפי ערך שורש יום ההוא למעלה בבחינתו. ועי' בספח"ק קדושת לוי פרשת ראה (ד"ה ראה נקמא) שכתב דידוע שהקדוש ברוך הוא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, דהוא יתברך נותן בכל יום בהירות חדש ומשפיע חסדים חדשים ואדם העובד שמו יתברך מקבל עליו בכל יום בהירות ושכל חדש מה שלא היה יודע אתמול.

יג. כמו כי שומע יוסף (לקמן פסוק כג), ופ' לשון הבנה.
יד. וכו"ה בתנחומא פרשת עקב (ד"ה א) והי' עקב, זה שאמר הכתוב (מסלים מט, ו) למה אירא בימי רע עין עקבי יסובני (עיי"ש עז"ה עקב אשד עס הוזהר הנ"ל).
מו. עי' בספח"ק נועם אלמלך פרשת ויחי (ד"ה א"י ויקצו) שעל זה רימז השם יוסף שמוסיף תמיד בעבודת ה' לפי שכלו הזך ממדרגה למדרגה. וע"ע בספח"ק מאור ושמש בפרשתינו (ד"ה ויכר יוסף), ובתוכ"ד כתב, כי מדרך הצדיק שהולך ממדרגה למדרגה בכל יום, על כן אי אפשר להבין דרכי הצדיק, שבכל יום ויום נשתנה טעמו לשבח וכו', [ו]יוסף הצדיק שהיה הולך ממדרגה למדרגה בכל יום כדכתיב (לעיל נט, ג) וירא אדוניו כי ה' אתו, והשכינה שרתה עליו וכו', עיי"ש.

מז. וברש"י כאן פ', כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחרו.
יז. נדפס לראשונה בשנת תנ"ד לפ"ק בהסכמת הג"ר שמואל שמעלקא זצ"ל אבר"ר מארינא (הנקלל דער הויכער ר"ר שמעלקא) ועוד גדולים, ובפעם שני' בשנת

השבטים מרגישים בזה, ולכן כשנשלמו כל ההכנות לירידה למצרים, ולא בקשו עדיין תפילתו, שאל אותם אם הם חסרים איזה דבר. ואמנם השבטים גם הרגישו בקדושת יוסף אחיהם, ולכן לא בקשו תפלתו בתחילה. ומה שאמרו לו בסוף, **צלותך אנן בעיין**, היתה כוונתם שיתפלל עליהם שינצלו לאחר זמן, כי באותו זמן לא היו זקוקים עדיין לתפלה.

ואיתא בתוס' ישנים (ר"ס ח) החילוק שבין רחום לחנון, שחנינה צריך בעת צרה חלילה, ורחום הוא שה' ישמרנו מכל צרה שלא תבוא להבא. ולכן תרגם אונקלוס כאן לשון רחום, כי כאן לא היה בנימין בעת צרה, אלא שברך את בנימין על להבא. ומה שאמר יוסף בלשון חנינה, ולא אלקים ירחמך, מפני שבנימין עדיין לא נולד בעת שאמר יעקב אשר חנן וגו', וכמו שפירש"י ז"ל, אבל כוונתו היתה שה' ירחמו להבא. אבל לעיל אצל עשו הרשע, שהיו בעת צרה, תרגם אונקלוס בלשון חנינה.

לחנוכה

לתרץ כל קושיות שיש על נס חנוכה למה הוצרך להנם

בחדושי מהר"ם ז"ל על הסמ"ג הל' חנוכה (ד"ה ונעשה נס) כתב וז"ל, ונעשה בו נס והדליקו ח' ימים מפני שכל ישראל בחזקת טמאי מתים בו, ואף על גב דהדלקת הנרות דוחה את הטומאה כדנפקא לן מלהעלות נר תמיד (מ"כ פסח אומר), **אבל שמן שהוא ממכשירי ההדלקה לא, שהרי גבי מילה בו לא אמרו אלא במילה עצמה, אבל בסכין שהוא ממכשירי מילה אין להעביר אפי' מחצר לחצר, עכ"ל.**

ובשו"ת חכם צבי (פימן פ"ו) כתב דדבריו תמוהין מאוה, מה שיידחיה לענין עשיית השמן בטומאה, וכי אסור לאדם לעשות שמן בטומאה לצורך המקדש, ומאי שיאמרי דשבת לכאן, ששם הוא דוחה ומחלל שבת באיסור תורה או דרבנן, וזה אסור כיון שאפשר לעשותו מערב שבת, אבל בטומאה כיון שהותרה בציבור מה איסור יש בעשיית השמן בטומאה. **וכי תימא ההבאה לבית המקדש אסורה, האמר שמואל בשילהי עירובין (קד): המכנים שרץ למקדש פטור כיון שאין לו טהרה במקוה, א"כ כל שכן בשמן כיון שאין לו טהרה במקוה דפטור המכניסו.** ועוד שנינו (מנחות עג) היה עומד ומקריב מנחה ונטמאת בידו כו' אומרי לו הוה פקח ושתוק, ושנינו בפסחים (עו) דברים באים בטומאה העומר ושתי הלחם וכו', הרי שהמנחות ונסכים באין וקרבין בטומאה, ואם הם טמאים והכהנים וכלי שרת הכל טמא אפ"ה שרי, והרי שהיו כל ישראל והכהנים טהורים וכלי שרת לבדן טמאים, והרי אין לך מכשירים יותר מהן ואפ"ה יעשה בטומאה כדאי' שם (עט). ועיקר קושית הרא"ם אינה כלום, שדוחה את הטומאה, ורק רצה הקב"ה להראות חיבתם לפניו ועשה להם נס זה^[1], עכ"ל.

ויש לתרץ קושייתו על פי מה שכתב בספר זית רענן נלעזל מן הצרסה על ש"ע על הילקוט שמעוני פרשת אמור (דף קפט, רמז מנ"ה) להעלות נר תמיד (ויקרא כז, ג) **אף בטומאה.** וז"ל, ואיתא ביומא (ד) גבי מנחת עומר שנטמאה, אי ליכא אחרת קריבה בטומאה. וא"כ תימא שנעשה נס בחנוכה בשמן לפי שטימאו כל השמנים, הלא מותר להדליק בטומאה (וכן הקשה הפני יהושע), ובפרט למ"ד (יומא ו) הותרה טומאה בצבור, דהיתר גמור הוא^[2]. ואי לאו דמסתפינא ה"א דהא דקאמר שטימאו כל

ויחרדו איש אל אחיו וגו', אנו שאבדנו ר' סימן על אחת כמה וכמה, ע"כ. וצריך ביאור מה ענין מיתת ר' סימן למציאה השבטים, האידך משל דומה לנמשל.

וכתב שם לפרשו, משום דתרגום על נתן לכם מטמון באמתחתהיכם וגו' (מג, כג) פירש, סימן. ולפי זה יובן שפיר, וכך אמרו, **שבטים מציאה מציאו ויחרדו, דהיינו סימן מציאו ויחרדו, אנו שאבדנו ר' סימן, על אחת כמה וכמה,** ומשל דומה לנמשל. וי"ל דמושום כך נקרא ר' סימן, על שם המאורע, דהיינו מטמון, כאשר מצינו כמה תנאים היו נקראים על שם המאורע, כמו ר' יוסין פני על שם הפו, ורבי נחום הפקול, ורבי שמעון הפקולי, ורבי יוחנן בן תורתא וכו', וק"ל, ע"כ.

ויש לקשר לזה שמאורע יש לה שייכות להשם שלו, עם מה שכתב בדרשות ערוגת הבשם לחנוכה (דמוס י"ב) על מה ששנינו במסכת מנחות (ט, ג) תקוע אלפא לשמן. שכתב רמז בזה, כדאמרו רז"ל (פסחים יז) מנלן דשמא גרם, לא לחנם נודמן שיהא שם מקום מובחר שבשמנים תקוע כי אם שממנו נקח לעבוד את ה' אלוקיננו.

הנה מבואר בדרשת רז"ל^[3] דהאור שנגנו ביום ראשון גנוז הקב"ה בתורה ובמצות, בדכתיב (משל ג, כג) כי נר מצוה ותורה אור, מכל שכן במצוה של נרות כגון נר חנוכה, ובדין הוא שעל ידי זה יתעורר האדם לבא לידי דביקות, וממילא זה אבן בוחן אם קיים מצוה זו כתיקונה, בדין הוא שייבא על ידי זה לדידי דביקות. תקוע לשון דביקות הוא, בדכתיב (נל, כה) ויעקב תקע את אהליו, והיינו דאמרו רז"ל תקוע אלפא לשמן, אלפא לשון (פיוס נל, ג) אאלפך חכמה.

לפרש מדרש פליאה, וגם התרגום אונקלוס משנה כב' מקומות את תיבת חנינה

אלקים יחנך בני (מג, כט).

פירש"י, בשאר שבטים שמענו חנינה, אשר חנן אלקים את עבדך (ג, ט), ובנימין עדיין לא נולד, לכך ברכו יוסף בחנינה. ואונקלוס תרגם על פסוק זה (מג, כט), מן קדם ה' יתרחם עלך ברי. ועל הפסוק (ג, ט) **אשר חנן אלקים את עבדך מתרגם, די חן, מלשון חנינה.** וצריך להבין, כיון שהפסוק אלקים יחנך בני בא להשלים חנינה לבנימין, שלא נכללה בפסוק אשר חנן אלקים את עבדך, היה לו לתרגם בלשון חנינה ולא בלשון רחמים.

ובספר מהרי"ד נלהס"ק ר' ישכר דוב מצעלם זצוק"ל כתב לפרש בהקדם דברי המדרש (פס, ג) שאמר יעקב לבניו, הרי הכסף, והרי הדורון, והרי אחיכם, צריכין אתון מילתא אחרת. אמרין ליה, צלותך אנן בעיין. אמר להון, אם צלותי אתון בעיין, ואל שד-י יתן לכם רחמים וגו'. ויש לדקדק מניין הוציא המדרש דיעקב אבינו שאל את בניו מה אתם צריכים, דמפשטות הכתוב משמע דנתן להם הכסף, והדורון ואת בנימין, ואח"כ התפלל עליהם. אלא דהוקשה לדרשן, מפני מה נתן להם בתחילה הכסף והדורון וכו', כדכתיב הסדר בפרשה, בתחילה היה לו להתפלל עליהם, דהתפילה קודמת לכל דבר. ולכן פירש, **דיעקב אבינו שאל שאלה זאת את השבטים, והענין, דיעקב אבינו הרגיש בקדושת יוסף הצדיק, וידע שבאמת אינם חסרים דבר, אלא שרצה לברר אם גם**

תר"ס לפ"ק בפקודת הקודש של ב"ק מן אדמו"ר הראשון זצוק"ל, ונתעטר בהסכמתו. יח. ועי' בזהר חדש רות עה"פ (ב, פ) ולנעמי מודע לאשה.

יט. וראה בספר גליוני הש"ס נלהס"ק יוסף ענגיל זצ"ל ראש"ד קראקא על מסכת שבת (דף כ"א) שמסיים ג"כ בשם הפני יהושע מכת שאר קושיות, שרצה הקב"ה להראות חיבתם של ישראל ועשה להם הנס.

כ. איתא במסכת מנחות (פט, א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מאי דכתיב (ויקרא כד, ד) על המנורה הטהורה שירדו מעשיה ממקום טהרה וכו',

יש רשות ויש מצוה^[כז]

איתא במסכת ב"ק (סג.) הניח חנוני נרו מבחוץ ונולקו הפשמן, רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור. ופירש"י (ד"ה נר חנוכה פטור), שמצוה להניחה בנר מה שזמן פרסומי ניסא.

ובספר באר מים חיים תנינא (יוד"ה כ"ז סלון) נדפס לראשונה בשנת תשנ"ח לפ"ק מכתי"ק, על ידי הג"ר שלום ווייס ז"ל אצ"ד אוהעלן כתב, דרש"י דקדק לומר שמצוה להניחה, ולא כתב סתם שרשות להניחה, הוא עבור תי' הגמ' (ג.) דמביא ברייתא מפני שהוא רשות ב"ד דמצוה, ולא רשות ב"ד בלבד.

תירץ על קושיית הבית יוסף

הנה כל המפרשים והפוסקים הקשו למה קבעו ח' ימים, הרי הנס לא היה כי אם על ז' ימים כי על לילה אחד היה בפך שמן, וכתב כל אחד ואחד לפי דרכו.

וכתב הט"ז סימן תר"ע (ס"ק א') דכדי שיהיה הנס אח"כ צריך להישאר קצת מהשמן של יום ראשון, וא"כ אח"כ ידעו מהנס.

ובספר נחלה לישראל נעל מועדי השנה, להג"ר ישראל זאב הלוי הוויז' ז"ל נמנה כחצ"ד אוהעל נפקות הגה"ק צעל ישמח משה זצוק"ל, וסידר ספרים הרבה לחנוכה, כתב לתירץ בהקדים מה שכתוב בפרשת לך (יג, ו) אמר יתברך לאברהם אבינו לזרעך אתה את הארץ הזאת, ויבן שם מזבח לה' וכו'. ופירש"י על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל. הרי להדיא, הגם שעדיין לא יצא לאברהם אבינו שום דבר בפועל, לא זרע ולא ארץ ישראל, אעפ"כ בנה מזבח רק בשביל הברכה אשר ברכו ה' על להבא, וכמו כן מצינו גם כן בהרבה מקומות. ומעתה הכא גם כן, הגם שביום ראשון לא היה שום נס בפועל, אבל אח"כ שראו מעשה ה' כי נורא והדליקו ח' ימים, חזו למפרע כי מיד ביום ראשון שם ציוה ה' את הברכה שיהיה בפך כדי להדליק ח' ימים, הגם דביום א' עוד לא יצא מנחם אל הפועל, על כן גם על זה נתנו הודאה להשי"ת וקבעו בהלל, ועיקר הנס היה באמת רק ז' ימים, ע"כ.

ובענין שיום א' היה להודות ולהלל על הנס, יכולין להוסיף מה שמביא בספר בוצינא דנהורא שפירש הרה"ק ר' ברוך ממעיניו זצוק"ל, על מה שאנו אומרים בברכת המזון, נודה לך וגו' שהנחלת לאבותינו על ארץ חמדה טובה וגו' ועל הכל ה' אלקינו אנחנו מודים לך (נכח הארץ). ולכאורה המה כפל הדברים. אלא שמתחילה אנחנו מודים לה' על הטובות שעשה לאבותינו ולנו, שהנחילנו ארץ חמדה טובה, ושאר

השמינים, היינו שטימאום לע"א^[כח], כדאיתא בע"ז (נב:) ששיקצו אבני מזבח לע"ז^[כט], ובוזה אין אנו צריכים להדוחקים שבלבוש נלגסר מרדכי יפה זצ"ל (א"ח מר"ע), שהכניסו בו ע"א ותקרובות ע"א מטמא באוהל.

לתירץ הרא"ם

ידוע הקושיא האין הדליקו בכלי הא נטמא. ובפרי חדש ניד"ה כ"ח סלון סימן תר"ע (ס"ק א') מביא מה שתירץ הרא"ם, שהדליקו ע"י פשוטי כלי עץ, וכתב שם, ליתא לדעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א, שפסקו דע"י קינסא אסור.

ובספר זרע יצחק נלגסר רפאל יצחק זצ"ל, אצ"ד של הגה"ק המיד"א זצ"ל כתב על זה וז"ל, אחר נשיקת עפרות זהב לו, איסור הקינסא היינו כשמדליקה מנר חנוכה, דאיכא ביזוי^[ל], אבל כשמדליק הקינסא מנר חול ובו מדליק נר חנוכה, מאי איסורא איכא, והכי נוהגין. א"כ תירוצו הרא"ם דפשוטי כלי עץ, עולה יפה, היינו שהדליקו מנר של חול, ודו"ק.

מזכיר מקור מרש"י אף שיש מקור קדום במדרש

הט"ז בהלכות חנוכה סימן תר"ע (ס"ק ג') מביא בשם רש"י בפרשת כי תצא (כג, ט) דגדול המחטיא את האדם יותר מהורגו, ע"כ. ופלא שמביאו בשם רש"י והוא מפורש בספרי (אח"כ ר"צ).

ולתירץ זאת נקדים לשון הרמ"א ביו"ד סימן ר"מ (סעי' כ"ד), "וא" דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו [מהמ"ק שו"ע מ"ז]. ואינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (ולא כמדרש גבי ויזכר וזכרים וגו' [מג, ח]), ע"כ. וכתב על זה הט"ז, כן פירש רש"י בחומש על (מג, ח) ויזכר וזכרים לאלקי אביו יצחק. ותימה על דיעה הראשונה שהוא מהיר"ק (שו"ע מ"ד) דנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש, ע"כ.

ובנקודות הכסף (ד"ה כן פירש רש"י) על הט"ז כתב וז"ל, והוא מדרש (נלשית דה"ה, ט). גם מה שכתב [הט"ז] ותימה על דיעה ראשונה כו', היינו קושיית רמ"א בדרבי משה (אח"כ י"ד), ונרשם במראה מקום בשו"ע (פיוס למ"א אח"כ כ"ח). ולא ידעתי מה חידש בזה. ואפשר משמע ליה דפירוש רש"י בחומש רגיל יותר ממדרש (על כן מציא הט"ז כן מהט"ז), משום שכתבו קצת פוסקים דרש"י במקום תרגום, שחייב אדם לקרות שנים מקרא ואחד תרגום, ע"כ.

ואפשר י"ל זה ג"כ כאן לשיטתי, דרש"י עה"ת יותר רגיל, ע"כ מביא הט"ז בשם רש"י ולא בשם הספרי, אפילו שהיה קודם.

תניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר ארון של אש, ושלחן של אש, ומנורה של אש, וידו מן השמים, וראה משה ועשה כמותם, שנאמר (שמות כה, ט) וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בה. ובספר אהל משה נלגסר אלעזר משה הלוי א"ש הוויז' ז"ל גאצ"ד פינסקן על מסכת מנחות (כט.) כתב דלפ"ז לא צריך קרא דהמנורה הטהורה רק להורות דבעי טהרה לכתחלה, ורבי יוסי ב"ר יהודה הולך בשיטת אבוהי רבי יהודה (פסחים עז.), דטומאה הותרה בצבור, וגלי דמנורה שניא, והיינו נס חנוכה למ"ד הותרה. וכמו שסיים החכם צבי שהיה להראות חיבתם.

כא. ועי' בפרשת וישלח (לג, ג) שאמר יעקב, הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו, ופרש"י והטהרו, מעבודת כוכבים.

כב. וכן כתב בפרי חדש ניד"ה כ"ח סלון.

כג. וראה מה שכתב הבית יוסף ריש סי' תרע"ד אריכות בענין זה.

כד. יש פלוגתא בהראשונים אי שייך בכלל דבר כמו רשות, אלא רק מצוה או עבירה. ראה בספ"ה ק"ב באר מים חיים פרשת בראשית (ד"ה ומדעו אחיי), ועי' בספ"ה ק"ב סידורו של שבת שורש א' ענף ג' (אח"כ ד') שכתב, ואין בעולם כי אם או מצוה או עבירה. ועי' בספר ציונים לתורה נלגסר יוסף ענגיל ז"ל ראצ"ד קראקא כלל כ"ה (ד"ה ולפענ"ד) שכתב, דאף המ"ד רשות אין הכוונה לרשות גמורה, רק ס"ל ג"כ דקיניו מצוה הוא וחובה הוא שאינו. ומביא שם (ד"ה והנה מנחמי עז) כמה דוכתי שמצינו בהם תיבת רשות, ואין הכוונה לרשות גמורה רק למצוה, ע"כ. ועי' בספר בית האוצר נלגסר יוסף ענגיל ז"ל ראצ"ד קראקא ח"ב כלל ט' (אח"כ י"א) שכתב דקבלת גרים בזמן הזה הוא מצוה של רשות, וע"ע בספרו גליניו הש"ס על מסכת פסחים (לג, ד"ה נפסק) בענין זה, ובפרשת כי תצא כתב רש"י במלחמת רשות הכתוב מדבר. ועי' בספר בית דוד עה"ת נלגסר דוד יצחק ז"ל אצ"ד טענענטמוז וראצ"ד פיעטקוב, מצינו של הגה"ק הר"י מלוצ'ין זצוק"ל פרשת כי תצא (ד"ה אצל יצן) שכתב כי נודע שכאן מיירי במלחמת מצוה ונקראת רשות, וכן הוא בספר יצירות דבש ח"ב דרוש א'. והפ"ז יו"ד סימן של"ו (ס"ק א') שהקשה על המחבר שם, שמתחיל שניתנה התורה רשות, ואח"כ אמר ומצוה הוא, ולפי דבריו כאן לא קשה.

הטובות שהוציאנו מארץ מצרים. ועל הכל, כמו ועל כולם, כלומר גדולה שבטובות, על שאתה ה' אלקינו, על זה אנחנו מודים לך ביותר^[א].

מה עושים עם שיירי שמן

בספר זרע יצחק נלמד^[א] רפאל יצחק זצ"ל, אביו של הגה"ק המיד"א זצ"ל מביא מה שהקשה החכם ר' מאיר גדיליא מחכמי ירושלים ת"ו, על מה דאיתא במסכת שבת (כג:), מתיב רב ששת מחוץ לפרוכת וכו' אמר רב זו נר מערבי וכו' וממנה היה מודליק ובה היה מסיים. פירש רש"י (ד"ה כמדת חכמות) חצי לוג שמן שיערו בה וכו', ואם ידלק ביום בלילות הקצרים ידלק, אבל פחות לא וכו'. ואילו במנחות פרק שתי מדות (פט:), ושיערו חכמים חצי לוג וכו', פירש רש"י ז"ל ושיערו וכו' עד וכן נותן ואפילו בליל קצר, ומה שנשתייר בבקר זורק לחוץ, ע"כ. וקשה, דבשבת אמר ואם ידלק ביום בלילות הקצרים, ידלק, נראה שכיון שהוקדש לא היה זורק לחוץ אלא ידלק^[ב].

לתרין שלא יקשה על מה שפירש רש"י

במסכת שבת (כא:) כתבו התוס' (ד"ה מזה להניחה על פתח צימו ממחוק), על דברי הגמרא נ"ח מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרשות הרבים, אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח חצר, דאמר לקמן (כג:). חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות, ואמרי' נמי נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם, משמע לשני בתים, ואם היו מניחים על פתחי בתיהם היה לזה מימין ולזה משמאל, אבל אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר, ע"כ.

ובספר האלף לך שלמה נלמד^[א] רפאל יצחק חריף זצ"ל אב"ד צד"ק אולניאנא וסאמנור צנ ה"ר יוסף משה זצ"ל אב"ד צד"ק דלאגאשין בעל משנת חסידים^[ב] כתב (ד"ה מזה וכו') מרש"י לא משמע כפירושם. ולכאורה קשה על רש"י ממה שהביאו התוס' ראיה לפירושם. אמנם כבר יישב רש"י לקמן (כג:). בהא דחצר שיש לה שני פתחים, פירש"י ז"ל דהיינו שיש לבית ב' פתחים פתוחים לחצר וכו', עיי' שם, וכן בהא דנר שיש לו ב' פיות, פירוש למהדרין שיש לכל אחד נר אחד קא, וק"ל.

ליישב הלשון בחצרות קדשך

והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול. ידוע הדקדוק שדקדקו כל המפרשים מהו הכונה והדליקו נרות בחצרות קדשך והרי הנרות הדליקו בהיכל ולא בחצר.

והרה"ק ר' ישכר דוב מבעלזא זצוק"ל אמר ע"י ההקדמה דאיתא בספה"ק עבודת ישראל, שמפרש הגמ' במס' יומא (עא:). ת"ר מעשה בכהן גדול אחד, שיצא מבית המקדש והווי אולו כולי עלמא בתריה, כיון דחזינוהו לשמיעה ואבטליון שבקוהו לדידיה ואולי בתר שמעי' ואבטליון, לסוף אתו שמעי' ואבטליון לאיפטורי מיניה דכהן גדול, אמר להן ייתון בני עממין לשלם, אמרו ליה ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן וכו', ובפשטות, פירש"י, לפי שאהרן היה אוהב שלום ורודף שלום, והם עבדו עובדא דאהרן שיש להם ג"כ מדה זו של אוהב שלום ורודף שלום. והרה"ק המגיד מקאזניץ זצוק"ל פ"י ע"פ מה שאמר הרה"ק הר"ר בער ממעזריטש זצוק"ל (יוד"ס י"ט כסלו) ברוח קדשו נשק נחם הקדוש אפשי לומר דנר מסן, על הא דאיתא במס' ברכות (ו:). שרבי ישמעאל כהן גדול זכה להתגלות נפלאה בשעה שנכנס לקדשי קדשים, ואמר הרה"ק ממעזריטש זצוק"ל דזה ההתגלות שהיה לו לרבי ישמעאל כהן גדול לא בזכותו לבד זכה לזה, רק שבימיו היה התנא הקנה, והוא הגביהו והרימו ונשאו למדריגה גדולה וגבוהה מאה, בדרך הצדיקים שמעלים את השליח צבור, ועי"ז זכה להתגלות גדולה כזו. ועפ"י פ"י הרה"ק מקאזניץ זצוק"ל מה שאמרו שמעי' ואבטליון ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן, ר"ל שהם עושים העבודה של הכהן גדול, דהיינו שמה שהכה"ג עשה העבודה בשלימות זה היה ע"י הכח של שמיעה ואבטליון, שהם בקדושתם הרימו את הכה"ג שיוכל לעשות העבודה בשלימות.

ובזה פירש הלשון והדליקו נרות בחצרות קדשך, שבכח בני ישראל שעמדו בחצר, עי"ז נעשה הנס שהדליקו הכהנים הנרות בפנים בתוך ההיכל, דבני ישראל העומדים בחצר השפיעו קדושה בהכהן המדליק שיוכל לעשות המצווה בשלימות^[א].

לברר ספיקו של הג"ר יוסף ענגיל זצ"ל

בספר לקח טוב נלמד^[א] יוסף ענגיל זצ"ל אב"ד קאקא [כ"א כ"ג] כתב להסתפק אם יש לאדם לקיים שתי מצות, ואין ביכולתו רק או לעשות שתיהם שלא כתקנן, או לעשות אחת בתקונה והשני' תובטל לגמרי, מה עדיף בזה.

(א) במגן אברהם הלכות חנוכה - סימן תרע"א (פ"ק א') כתב דמי שאין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור, והמותר יחלק לכולם, שאם יעשה לכלם בשוה לא ידלק אפי' אחד כשיעור, ע"כ. וראין מזה שיותר טוב לקיים מצוה אחת כתקונה.

כה. וכמו שמביא בספר באר מים חיים (פ' האינו) בשם תלמידי רבינו יונה והרא"ש (נדרים פ"א) בפ"י נוסח מודים דרבנן, שאנו אומרים על שאנו מודים לך ברוך א-ל הודאות, שהוא על מה שאתה זיכתנו ונתת לנו זאת שנזכה להודות לך, על זה ברוך א-ל הודאות. וזהו ג"כ ענין של שמיני עצרת שהוא יום של שבח והודאה להקב"ה על שזכיני ליו"ט סוכות, ולכן הוסיף הקב"ה יום א' וכל דתיקון כעין דאורייתא תיקון. והגה"ג בעל חתם סופר זצ"ל בספרו תורת משה פרשת פינחס (ד"ה יום השמיני) כתב דלכך אנו עושין בגלות ב' ימים טובים על שזיכתנו לעשות יום ראשון בגלות בלי מפריע, על כן עושין יום השני לתודה על זה.

כו. וכ"כ הגה"ק חיד"א זצ"ל בספרו פתח עינים מנחות (פט:). קושיא זו. וכתב ושמעתי מקשים, ואולי כוונתו למה שמביא כאן אביו בשם הנ"ל. כז. ולזה יש לקשר מה שכתב בספר ארץ צבי נלמאן מקאזניא זצ"ל פרשת קרח (ד"ה נמדרש נר), דקרח היה עובד ומתפלל בהתלהבות מרובה, אך הכל היה בכוחו של משה רבינו ע"ה צדיק הדור, וקרח לא האמין בזה וסבור היה שבא מכוח עצמו, על כן אמה, כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' (נמדרש טו, א), היינו מצד עצמם, כי לא האמין שיהיה אפשר לעבוד הש"ת מתוך התלהבות יתירה כ"כ בכוחו של אחד, ולא בכוח עצמו, והאמת היא להיפך, כי כוחו של צדיק פועל בהדבוקים בו הרבה יותר ממה שאפשר להם להגיע בכוח יגיעת עצמם.

ולפי זה יש לפרש המדרש עה"פ (נמדרש טו, א) ויקח קרח. מדרש פליאה, למה חלק קרח עם משה שהיה ממועני הארון, וקשה מה שייכות זו לזו. ויש לפרשו בהקדים מה שכתב בספר יקחל נלמאן [הגה"ק ר' שלמה זצ"ל אב"ד צד"ק פינטשטון] פרשת נשא (ד"ה נאמן) דלכך היה קרח מותר לשאת את הארון אף שהיה כבר ששים שנה אז, אף שרק עד חמישים יכולין לשאת, משום דארון נושא את נושאיו ולא הוה משא, וצריך לומר דקרח ידע מסברא זו, דאף שהוא נושא מ"מ אינו מכחו אלא מהארון, וכמו כן צדקתו ועבודתו היה ממשה רבינו, כמו שפי' בספה"ק תפארת שלמה (שער הקרי"ש ד"ה דנר אל בני וכו' ויראו מגשת אליו) אין לגבי משה מלתא זוטרת (דכשהי עס משה, דלאו הליק הדור, הוה ילאה מילתא זוטרת).

ולפי הנ"ל ניחא דברי המדרש למה חלק על משה, והא הוא היה ממועני הארון, וידע שכן יכול להיות שהכח בא ע"י הארון או ע"י הצדיק, וגם כחו הוא של משה רבינו, ולא מכח עצמו, ודו"ק היטב. וראה אריכות בזה בספר אלף המגן פרשת קרח (אומ"ד).

הצריך ודלק כל הלילה בנס, ובשעת הדלקה לא הי' רק שמינית השיעור, ועי' פר"ח שם. וקשה להו דסמכו על הנס לענין גוף המצוה, דאי אפשר לפימ"ש בתש"ו שבו"י דחצי שיעור נמי קצת מצוה אית בי', וכיון שלא הי' להם שמן רק ליום אחד, מוטב הי' להם להדליק בח' ימים לעשות בכל יום קצת מצוה, אבל האיך עשו בשבת, דהא בתוך ח' ימים הי' ג"כ שבת, והאיך הדליקו בשבת, דפשיטא כשאין שיעור הצריך לשמן אסור להדליק בשבת, דלא ניתן לדחות רק כשעושין כדון, ולא משום קצת מצוה דחצי שיעור. וגם לא יתכן לסמוך על נס במקום חילול שבת דאורייתא. דלענין ביטול גוף המצוה הרי אשכחן לפעמים שביטלו חכמים מ"ע בשב ואל תעשה כמו תקיעת שופר, אבל לא בקום ועשה. וגם ע"י קטן אי אפשר, דהא הדלקת נר בערב היא מצוה דאורייתא ואי אפשר ע"י קטן, כמו"ש במנחת חינוך (מנ"ח ז"ח) דמצוה דאורייתא ע"י קטן לאו כלום היא. ואפשר דהדליקו ע"י שני כהנים או זרים דכשרין להדלקה^[כט], דשנים שעשאוהו פטור אבל אסור מדרבנן, ובמקום מצוה ובפרט במקדש לא גזרו.

אבל לפי דברי המקור חיים בהגהותיו לאו"ח ס' רס"ו, שנים שעשאוהו אסור מה"ת, רק דחיוב כרת וחטאת ליכא, הדרא קושיא לדוכתה. ואולי יש לומר, שהי' עומד שם המדליק ורואה אם השמן נתמעט ואין נס בעודנו דולק, יוסף שמן טמא שהי' להם, דהא טומאה דחוי' או הותרה, רק דרצו לעשות בטהרה, כמו"ש הפני יהושע, ועל זה הי' הנס, אבל עכ"פ אם יראו שאין נס יוסיפו שמן טמא ויועיל למפרע, אף שלא הי' בשעת הדלקה כשיעור, כדאי' במנחות פ"ט מלמטה למעלה שיעורו, ועי' מנ"ח מ"ע צ"ח הנ"ל. אבל לפי דברי הפרי חדש דלא הי' אפשר בשמן טמא שנמצא אז אצלם, דטומאת מגע זב לא הותרה בצבור, ונכרים מגיעי זבין הן, יעו"ש, א"כ גם בזה אין עצה, והדבר צ"ע.

(ב) ובספר נר מצוה נלמדה"ל מפלג ז"ל ח"ב - עניני חנוכה, כתב ג"כ, וטוב שיעשו מצוה אחת כתקונה להדליק יום אחד, ואף אם לא יהיה להם להדליק אחר כך, יותר טוב משלא יקיימו אף יום אחד. עוד כתב שם, ראוי שתהי' נעשה בשלימות הגמור וכו'.

(ג) ועי' במהרי"ל הלכות סוכה שכתב שיותר טוב שיעשה אדם ג' מחיצות שלימות לסוכה ממה שיעשה ד' מחיצות רעועות כשאין דפין כל צרכו.

(ד) ובספר חובות הלבבות (נספח שער ימוד המעשה) כתב יותר ממה שתשתדל שיהיה רב בלתי זך, כי המעט הזך הוא רב, והרב הבלתי זך הוא מעט, ואין בו תועלת.

(ה) ובהסכמת בעל עטרת יהושע מדזיקוב זצ"ל על הספר לקח טוב נה"ל, כתב להעיר על מה שכתב נה"ג יוסף ענגיל זצ"ל באות כ"ג להסתפק אם יש לאדם לקיים שתי מצוות, אם לעשות שתיהן שלא כתיקונן או אחת כתיקונה. וממשיך זצ"ל, ולפענ"ד יש לפשוט, מהא דכתב הבית יוסף בהלכות חנוכה (א"ח סמן מ"ע סעיף א ד"ה ואיכא) דחלקו לשמונה חלקים ולא עשו לילה אחת כתיקנה, וכבר האריכו בזה הגאון מהר"ם מקראטשין (עין שו"ת אמרי שפר נלמדה"ל נפחלי הירץ זצ"ל אצ"ד זעלימוב, וישנינא (היה מניח דינו של הגה"ג בעל נודע ביהודה זצ"ל כמו שכתב בשו"ת נודע ביהודה [קמא] חלק"ע סי' ס"א) לזכר שנת תרמ"ג לפ"ק א"ח ס' ה') ושאר גדולי המחברים, והביא ראייה היפוך דעת הבית יוסף, מו"ש (שם כג) גבי נר חנוכה ונר שבת, עיין שם.

(ו) בשו"ת אמרי יוסף נלמדה"ל מאיר אריק זצ"ל אצ"ד טאמא צעמח"ס טל מורה ועוד ח"ב (סימן ז') כתב להגה"צ בעל דמשק אליעזר מוויזניץ זצ"ל (ל"ח ז"ל), וכע"ז קושי' הנ"ל העירותי מאז ע"ד הבית יוסף ה' חנוכה לא' מתירוצים שם, דחלקו הפך לח' חלקים והדליקו בכל לילה חלק שמינית מהשיעור

כת. ומתארו שם בזה"ל, לכבוד ידי"נ הרב הגדול החריף ובקי חו"פ בנש"ק מו"ה אליעזר האגער שליט"א (כעת הגאון ר"ק וויזניץ זצ"ל).
כמ. ראה בספר יש סדר למשנה נלמדה"ל יעני' פיק צעלנין זצ"ל על מסכת יומא (פ"ג מ"ד, ד"ה ומיקן) שכתב, אף שכשר הדלקה בזרים, אבל לא בשבת, וכאן מייירי בשבת ואז אינו כשרה בזרים.

תודתנו נתונה לאלו שהשתתפו בהוצאות הגליון

הגליון הזה נתנדב על ידי

הנה"ח מוה"ר **גבריאל אייזען** הי"ו

לרגל השמחה השרוי' במעונו בהכנסת בן לנכדו

מוה"ר **שלמה ניכטבערגער** הי"ו בבריתו של אברהם אבינו למזל טוב, יהי רצון שיזכה לגדלו ולחנכו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, וירונו רב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצאי חלציו

הגליון נתנדב על ידי

הנה"ח מוה"ר **שמואל ציטראנענבוים** הי"ו

לעילוי נשמת אמו

מרת **שרה מינדל** ע"ה בת הרה"ח מוה"ר **יעקב** ז"ל נפטרה ביום ר"ח טבת שנת תשל"ה לפ"ק תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הגליון הזה נתנדב על ידי

הנה"ח מוה"ר **ישכר זאב ווייספעלד** הי"ו

לרגל השמחה השרוי' במעונו בהולדת הבן אצל חתנו

מוה"ר **אלחנן שטיעל** הי"ו למזל טוב,

יהי רצון שיזכה לגדלו ולחנכו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, וירונו רב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצאי חלציו

הגליון הזה נתנדב על ידי

הנה"ח מוה"ר **ירוחם אליהו ראזענפעלד** הי"ו

לרגל השמחה השרוי' במעונו בארוסת נכדו

החתן **נפתלי צבי ראזענפעלד** נ"י ממצויני ישיבת קדושת ציון למזל טוב בשעה טובה ומצלחת,

יהי רצון שהזיווג יעלה יפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל

ישלם ד' פעלם ותהי' משכורתם שלימה מעם ד'

כל מי שרוצה להשתתף בהוצאת הגליון לרגל השמחה שבמעונו או לעילוי נשמת, או לקבל הגליון יפנה למכון אלף המגן 347-930-8759 ולהשאיר הודעה תזכור למצות